

UCHWAŁA

26 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)

SSN Jacek Widło

SSN Dariusz Pawłyszcz (sprawozdawca)

na posiedzeniu niejawnym 26 października 2023 r. w Warszawie

w sprawie z wniosku B. M.

z udziałem M. N. i A. G.

o zabezpieczenie spadku

na skutek przedstawienia przez Sąd Okręgowy w Warszawie

postanowieniem z 8 listopada 2022 r., XXVII Cz 1326/22,

zagadnienia prawnego:

"Czy na postanowienie sądu w przedmiocie zabezpieczenia spadku orzekające co do istoty sprawy przysługuje środek zaskarżenia w postaci zażalenia czy apelacji".

podjął uchwałę:

**Na postanowienie sądu w przedmiocie zabezpieczenia spadku
orzekające co do istoty sprawy przysługuje zażalenie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 11 maja 2022 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Żoliborza w Warszawie oddalił wniosek o zabezpieczenie spadku. Rozpoznając zażalenie wnioskodawczynie, Sąd Okręgowy w Warszawie powziął wątpliwości, czy na zaskarżone postanowienie przysługuje zażalenie czy apelacja.

Sąd drugiej instancji podniósł, że do 18 października 2015 r. art. 635 § 6 zdanie pierwsze k.p.c. stanowił, że *„na postanowienie sądu w sprawie zabezpieczenia spadku przysługuje zażalenie”*. Przy tym brzmieniu przepisu Sąd Najwyższy podjął uchwałę z 23 sierpnia 2006 r., III CZP 52/06 (OSNC 2007, nr 5, poz. 72), o treści *„Od postanowienia w przedmiocie sporządzenia spisu inwentarza, wydanego na podstawie art. 644 w związku z art. 637 § 2 k.p.c., przysługuje apelacja”*, uzasadniając to tezą, iż od postanowienia sądu co do istoty sprawy w sprawie o zabezpieczenie spadku na podstawie art. 518 k.p.c. przysługuje apelacja.

Na podstawie ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy - *Kodeks cywilny* oraz niektórych innych ustaw art. 635 § 6 zdanie pierwsze k.p.c. z dniem 18 października 2015 r. otrzymał brzmienie: *„Na postanowienie sądu w przedmiocie zabezpieczenia spadku przysługuje zażalenie.”*. Sąd pytający zwrócił uwagę, że określenia „w sprawie” oraz „w przedmiocie” są tożsame, a ponadto inne przepisy, będące podstawą tezy o przysługiwaniu w tym postępowaniu apelacji, a nie zażalenia, nie uległy zmianie. Mimo tego w piśmiennictwie pojawiły się poglądy o przysługiwaniu zażalenia także na postanowienia co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zgodnie z art. 518 k.p.c. od postanowień sądu pierwszej instancji orzekających co do istoty sprawy przysługuje apelacja. Na inne postanowienia sądu pierwszej instancji, w wypadkach wskazanych w ustawie, przysługuje zażalenie.

W tym kontekście należy ustalić rolę art. 635 § 6 k.p.c. w pierwotnym brzmieniu (do 22 kwietnia 1991 r. treść tego przepisu była zawarta w art. 635 § 4

k.p.c.): czy przepis ustanawia wyjątek od art. 518 zdanie pierwsze k.p.c., czyli reguluje zaskarżanie postanowień co do istoty sprawy, czy też jest jednym z przepisów przewidzianych w art. 518 zdanie drugie k.p.c., regulującym zaskarżanie postanowień innych niż orzekających co do istoty sprawy.

W tym drugim przypadku zaskarżeniu zażaleniem podlegałoby każde postanowienie sądu wydane w toku postępowania o zabezpieczenie spadku. Tymczasem dopuszczalność zażalenia w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji regulują art. 394, 394^{1a} i 394³ k.p.c., a postępowaniu wykonawczym przepisy powołane w art. 636 § 4 k.p.c. (w przypadku zabezpieczenia spadku przez ustanowienie zarządu tymczasowego lub oddanie mienia ruchomego pod dozór). Nic nie wskazuje na wolę ustawodawcy, aby w postępowaniu o zabezpieczenie spadku były zaskarżalne postanowienia, które nie są zaskarżalne w innych postępowaniach (np. postanowienie o zwolnieniu od kosztów, o wezwaniu zainteresowanego do udziału w sprawie). Racjonalnym celem art. 635 § 6 k.p.c., przed i po zmianie, jest odformalizowanie zaskarżania postanowień co do istoty sprawy w postępowaniu o zabezpieczenie spadku przez wprowadzenie zażalenia w miejsce apelacji (rewizji do 1 lipca 1996 r.). Zabezpieczenie spadku jest instytucją wyłącznie proceduralną, niemającą oparcia w prawie materialnym. Postępowanie o zabezpieczenie spadku jest postępowaniem szczególnym w stosunku do postępowania zabezpieczającego, w którym postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia podlegają zaskarżeniu zażaleniem (art. 741 k.p.c.).

Postanowieniem co do istoty w sprawie o zabezpieczenie spadku jest postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia lub o oddaleniu wniosku o zabezpieczenie. Sąd, co do zasady, dokonując zabezpieczenia, w tym samym postanowieniu określa środek zabezpieczenia, aczkolwiek art. 636 § 1 k.p.c. dopuszcza pominięcie orzeczenia o środku zabezpieczenia i wówczas orzeka o nim komornik. Na postanowienie sądu rejonowego wydane w wyniku rozpoznania skargi na wybór środka zabezpieczenia przez komornika przysługuje zażalenie na podstawie art. 635 § 6 k.p.c. Na podstawie art. 636¹ k.p.c. (odpowiednik art. 742 k.p.c.) sąd, który zastosował zabezpieczenie, może je uchylić lub zmienić środek zabezpieczenia, co również na podstawie art. 635 § 6 k.p.c. podlega zaskarżeniu

zażaleniem. Nie byłoby racjonalne przyjęcie, że jeśli skarżący kwestionuje tylko sam środek zabezpieczenia, to przysługuje zażalenie, a jeśli jednocześnie skarży samo udzielenie zabezpieczenia spadku, to przysługuje apelacja (takie założenie leży u podstaw uchwały SN z 17 czerwca 1998 r., III CZP 19/98, OSNC 1999, nr 1, poz. 1).

Orzeczenie o środku zabezpieczenia jest częścią pozytywnego orzeczenia o zabezpieczeniu spadku i wraz z nim, mimo możliwości zaskarżenia bez kwestionowania samej potrzeby zabezpieczenia spadku, jest orzeczeniem co do istoty sprawy. Jednakże w związku z nieprzysługiwaniem apelacji (art. 635 § 6 k.p.c.) i skargi kasacyjnej (art. 519¹ § 4 pkt 3 k.p.c.) zagadnienie, czy orzeczenie o środku zabezpieczenia jest częścią orzeczenia co do istoty sprawy, nie jest istotne. Ze względu na możliwość uchylecia lub zmiany prawomocnego postanowienia o zabezpieczeniu spadku nie stosuje się także instytucji skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem (art. 519² § 1 k.p.c.) i wznowienia postępowania (art. 524 § 1 k.p.c.).

W świetle uchwały SN z 23 sierpnia 2006 r., III CZP 52/06, podstawowym argumentem za przyjęciem, że art. 635 § 6 k.p.c. nie wyłącza stosowania art. 518 zdanie pierwsze k.p.c. w sprawach o zabezpieczenie spadku, jest art. 519¹ § 4 pkt 3 k.p.c., wyłączający skargę kasacyjną w tych sprawach. Według uzasadnienia uchwały wyłączenie skargi kasacyjnej byłoby zbędne, gdyby nie przysługiwała apelacja. Jednakże na podstawie art. 519¹ § 1 k.p.c. dopuszczalność skargi kasacyjnej nie zależy od rodzaju środka zaskarżenia orzeczenia do sądu drugiej instancji, lecz od przedmiotu orzeczenia sądu drugiej instancji – skarga przysługuje od postanowień sądu drugiej instancji co do istoty sprawy. Np. w postępowaniach upadłościowych i restrukturyzacyjnych są postanowienia zaskarżalne zażaleniem, a mimo to od postanowienia sądu drugiej instancji przysługuje skarga kasacyjna, jak w przypadku ustalenia planu spłaty wierzycieli na podstawie art. 369 Prawa upadłościowego. Dlatego w celu wyłączenia skargi kasacyjnej w sprawach o zabezpieczenie spadku ustawodawca musiał ustanowić art. 519¹ § 4 pkt 3 k.p.c.

Przy poprzednim brzmieniu art. 635 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., sprzed 18 października 2015 r., możliwe było rozważanie zasadności tezy, iż przepis ten

dotyczy postanowień innych niż orzekających co do istoty sprawy. Jednakże zmiana brzmienia – na podstawie ustawy z dnia 20 marca 2015 r. – jednoznacznie wskazuje wolę ustawodawcy wyłączenia apelacji w tych sprawach. Wbrew tezie Sądu pytającego określenia „w sprawie” oraz „w przedmiocie” nie zawsze są tożsame. Postanowienie „w sprawie” może czasami oznaczać każde postanowienie wydane w sprawie, w zależności od kontekstu. Natomiast postanowienie „w przedmiocie” zawsze jest postanowieniem rozstrzygającym kwestię objętą zakresem określenia następującego po określeniu „w przedmiocie”. Ustawodawca dostrzegł błędną praktykę sądową i doprecyzował przepis.

Z tych przyczyn, na podstawie art. 390 k.p.c. orzeczono, jak w uchwale.

(A.T.)

[ms]